

Л.Л. Гриценко, Є.Ю. Онопрієнко

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано сучасний стан банківської системи України в умовах глобалізаційних процесів. Виділено основні проблеми, які стримують розвиток банківської сфери на шляху до євроінтеграційного простору, та запропоновано напрямки їх вирішення.

Ключові слова: глобалізація, конкурентоспроможність, банківська система, капіталізація, іноземний капітал.

Л.Л. Гриценко, Е.Ю. Оноприенко

БАНКОВСКАЯ СИСТЕМА УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ

В статье проанализировано современное состояние банковской системы Украины в условиях глобализационных процессов. Выделены основные проблемы, которые сдерживают развитие банковской сферы на пути к евроинтеграционному простору, и предложены направления их решения.

Ключевые слова: глобализация, конкурентоспособность, банковская система, капитализация, иностранный капитал.

L.L. Gritsenko, E.Y. Onopriyenko

BANKING SYSTEM OF UKRAINE: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT TRENDS

The article analyzes the current state of the banking system of Ukraine under the conditions of globalization processes. Major problems which restrain development of the bank sector on its way to eurointegration area are outlined, and the ways of solving them are offered.

Keywords: globalization, competitiveness, banking system, capitalization, foreign capital.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку національної економіки важливе значення має стан банківської системи. Саме банки є одним з головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку країни. Забезпечення стабільності банківської системи – це першочергове завданням, яке необхідно вирішити на шляху інтеграції України до європейського економічного простору. З розвитком міжнародних відносин та

посиленням глобалізаційних процесів у банківській сфері виникає все більше проблем, які необхідно негайно вирішити, щоб забезпечити її стабільність та нормальне функціонування національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан банківської системи України завжди привертав увагу провідних теоретиків і практиків. Проблеми, які виникають в даній сфері на кожному етапі розвитку фінансової системи, є досить актуальними. Зокрема, питання, присвячені окремим аспектам підвищення конкурентоспроможності банківської системи, розглянуті в працях таких авторів: Т. Гірченко [3], А. Кузнєцова [3], В. Міщенко [15], Г. Панасенко [13], О. Прімерова [14] та ін. Значну увагу дослідженню питань капіталізації банківської системи приділяли такі економісти: М. Диба [4], Ж. Довгань [5], В. Коваленко [11; 12], Є. Осадчий [4] та інші.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу сучасного стану банківської системи України, дослідженні проблемних аспектів, що стримують розвиток банківської сфери, та шляхів їх вирішення.

Основні результати дослідження. Наявність в Україні успішно функціонуючого фінансового сектору, зокрема банківського, є необхідною умовою створення ефективної ринкової економіки, завоювання міцних позицій на вітчизняному та світовому ринках. Це пов'язано з його провідним значенням у забезпеченні рівня накопичень та інвестицій, необхідних в умовах зростання та підвищення ефективності економіки [14].

Для функціонування банківської системи України розроблена нормативна база, впроваджені принципи діяльності банків, методи та інструменти грошово-кредитної політики тощо. Проте швидкий розвиток фінансових глобалізаційних процесів ставить перед банківською системою все більше завдань, при вирішенні яких Україна стане активним учасником глобалізаційних процесів.

Однією з провідних ланок фінансової системи є банківська. При цьому слід зазначити, що активи українських банків за 2009 р. становлять 1001626 млн. грн., активи страхових компаній приблизно 41753 млн. грн.

Отже, можна стверджувати, що українська фінансова системи розвивається за банкоорієнтованою моделлю [7, 8].

Аналіз сучасного стану банківської системи показав, що одним із найскладніших періодів у діяльності вітчизняних банків став 2009 р. – збитки склали 28 млрд. грн. (доходи – 143,1 млрд. грн., витрати – 171,1 млрд. грн.), тоді як прибутки 2008 р. дорівнювали приблизно 7,3 млрд. грн. Стабільно прибутковими протягом 2009 р. були лише Ощадбанк, ПриватБанк та Укрсоцбанк [2, 7].

Причиною такої ситуації є зростання проблемних кредитів у період фінансової кризи. Реальні доходи населення зменшилися більше ніж на третину, тому спостерігається несвоєчасне виконання зобов'язань за кредитами. Ускладнило ситуацію те, що більшість іноземних банків надали перевагу швидкому кредитуванню порівняно з якісною перевіркою позичальника. При цьому вони не врахували ситуацію, що в країні відсутні кредитні бюро та база кредитної історії. Щоб якось покращити свою ситуацію, банкіри можуть збільшити відсоткові ставки за кредитами, що призведе до формування проблемних кредитів, або зменшити відсоток за депозитами.

Сьогодні досить поширеними є депозити строком на 3 місяці, але вони не приваблюють банкірів, оскільки їх неможливо використовувати для кредитування. Короткострокові ресурси лише підтримують поточну ліквідність банків, тому банкам необхідно залучати довгострокові ресурси в національній валюті шляхом зменшення депозитних ставок на короткострокові ресурси та збільшення відсотків за довгостроковими вкладками [6].

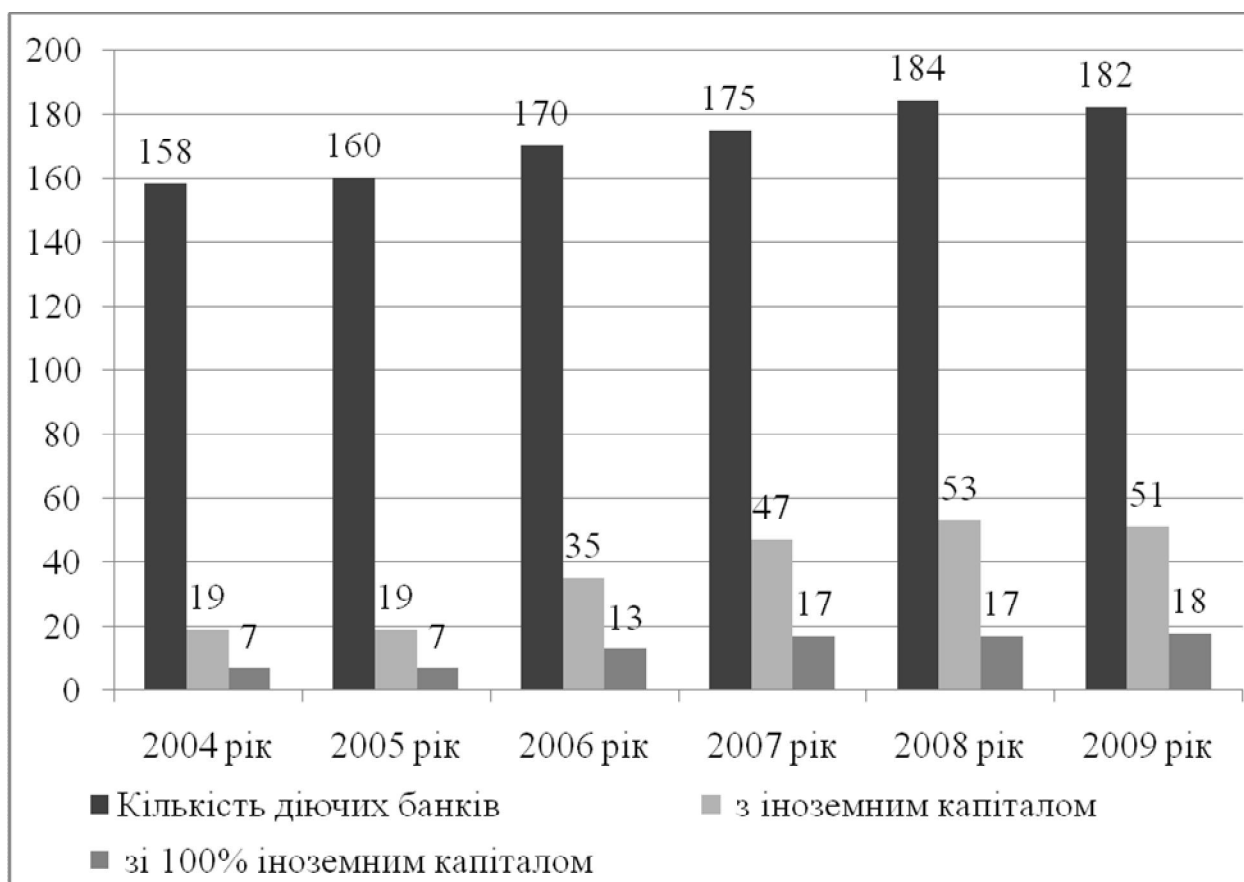
Перед українською банківською системою постала ціла низка проблем, основними з яких є такі:

- низький рівень конкурентоспроможності банківського сектору;
- низька якість надання послуг за їх високої вартості;
- недостатній рівень капіталізації;

- незалежність Національного банку України.

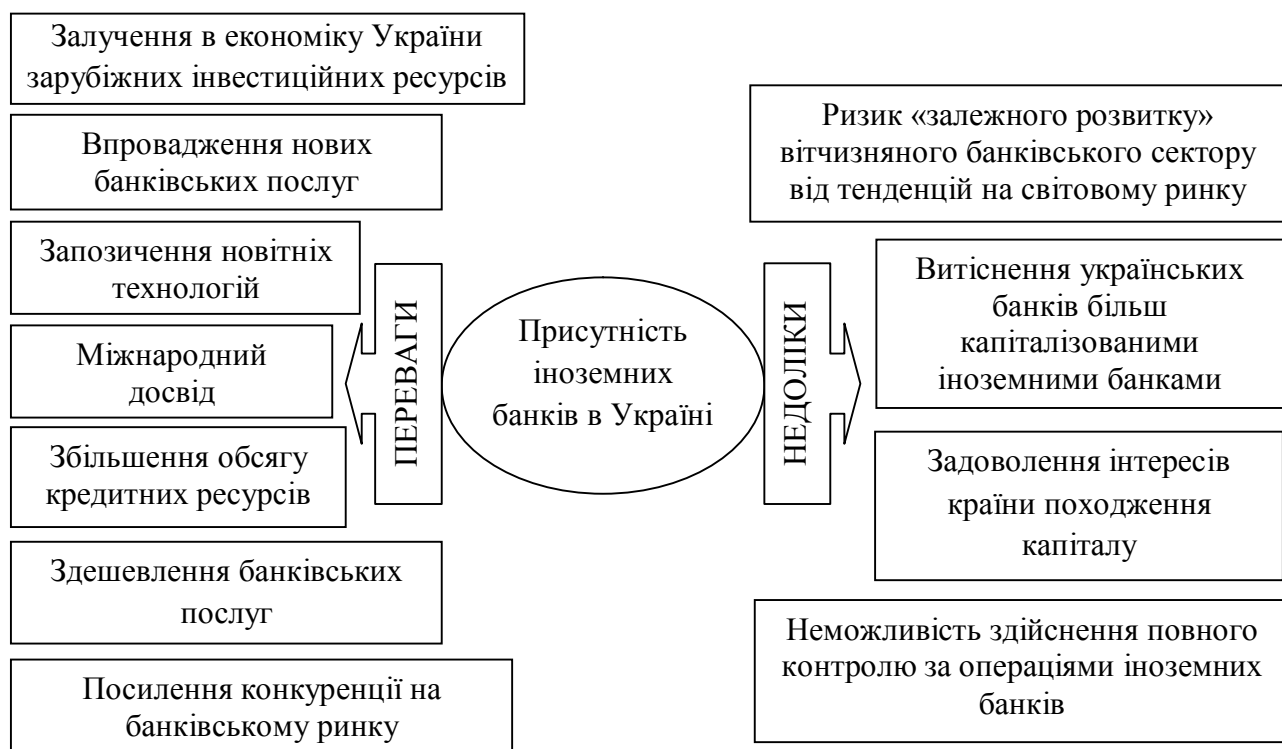
Вирішення зазначених проблем, що стримують розвиток банківського сектору України, забезпечить його стабільність та ефективне функціонування економіки в цілому.

Однією з головних проблем розвитку банківської системи України є низький рівень її конкурентоспроможності, тобто неможливість вітчизняних банків конкурувати з іноземними. Останнім часом кількість іноземного капіталу у фінансовому секторі щороку збільшується, аналогічна тенденція спостерігається і в банківському секторі. В 2009 р. частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків становить 35,8 %, що перевищує нормативне значення межі економічної безпеки на рівні 30 %. Кількість діючих банків на території України достатньо велика – 182, з них 51 банк з іноземним капіталом та 18 – з 100 % іноземним капіталом (рис. 1).

Рис. 1. Кількість банків з іноземним капіталом, побудовано за даними [8]

Банківська система є складовою економічної системи України, тому інтеграція в економічний простір Європейського Союзу буде мати для неї відповідні наслідки [14]. На сьогоднішній день в Україні активно здійснюють свою діяльність такі іноземні банки: «BNP Paribas», «Deutsche Bank», «Credit Agricole», «Commerzbank», Альфа-банк. Значна присутність іноземних банків, з одного боку, сприяє фінансовому розвитку країни, а з іншого – несе суттєві загрози. Добре капіталізовані банки виходять на міжнародний простір для завоювання нових ринків та панування на них. Тому доцільно виділити переваги і недоліки присутності іноземного капіталу на українському банківському ринку (рис. 2).

Рис. 2. Переваги та недоліки присутності іноземних банків в Україні, авторська розробка

Діяльність банків у конкурентному середовищі підвищить якість надання послуг і витіснить з ринку недобросовісних банкірів. Для підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків необхідно вжити таких заходів:

- 1) удосконалити законодавчу базу для підвищення прозорості діяльності банків;
- 2) здійснити нарощування власного капіталу;
- 3) підвищити якість менеджменту;
- 4) впроваджувати новітні технологічні розробки;
- 5) розширити спектр банківських послуг;
- 6) отримати довіру населення тощо.

Наступною проблемою розвитку банківської системи України є занадто низький рівень капіталізації, що призводить до витіснення національних банків іноземними. Недостатність фінансових ресурсів у банківському секторі затримує економічне зростання країни. Власний капітал українських банків в 2009 р. становив 126200 млн. грн., що складає 13,8 % до ВВП країни. Даний показник суттєво зріс порівняно з 2007 р., коли він знаходився на рівні 11,4 % до ВВП держави (рис. 3).

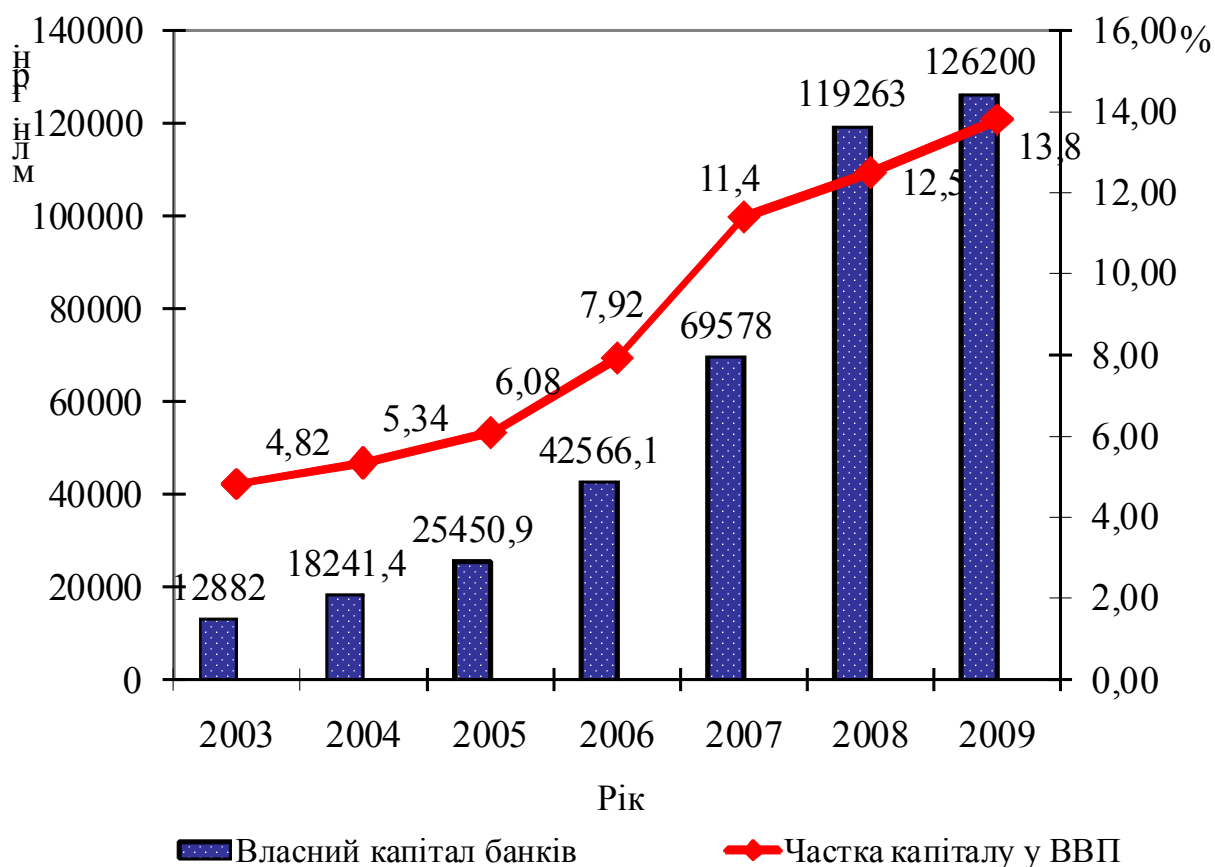
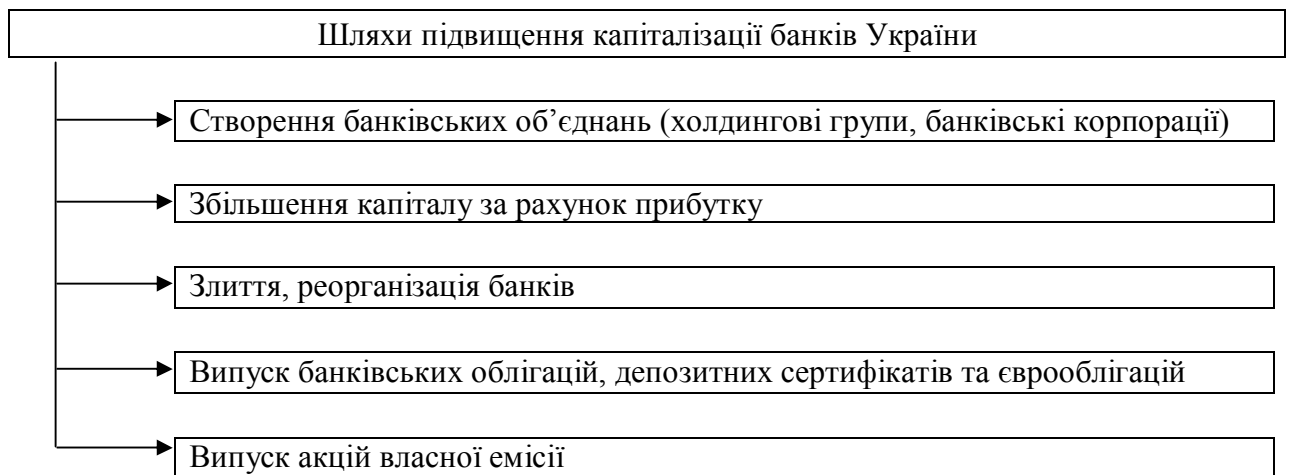

Рис. 3. Рівень капіталізації банківської системи, побудована за даними [8]

Слід зазначити, що такий рівень є низьким порівняно із зарубіжними країнами. Капіталізація російських банків на сьогоднішній день складає 80 млрд. євро, банків США – 496 млрд. євро, Франції – 390 млрд. євро, Німеччини – 354 млрд. євро, Великобританії – 350 млрд. євро, Іспанії – 210 млрд. євро, Нідерландів – 112 млрд. євро, Швейцарії – 100 млрд. євро [10].

Збільшуючи рівень капіталізації, банки підвищують свою конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, і забезпечують фінансову стабільність економіки України, тому необхідно використовувати певні варіанти підвищення капіталізації національних банків (рис. 4).

Рис. 4. Шляхи підвищення капіталізації банків України, авторська розробка

Невирішеною проблемою залишається низький рівень якості послуг та їх висока вартість. Одним з головних показників, який характеризує ситуацію, що склалася, є базова облікова ставка, яка встановлюється центральним банком країни. Чим вища відсоткова ставка, тим дорожче надаються кредити банкам і, відповідно, підприємствам і населенню. Облікова ставка Національного банку України з 12.08.2009 становить 10,25 %, тоді як у провідних країнах світу даний відсоток коливається з 0,1 % до 3,75 % (табл. 1).

Таблиця 1. Відсоткові ставки центральних банків, січень 2009 р.*

Центральний банк	Поточна ставка, %
Національний банк України	10,25
Федеральна резервна система США	0,25
Європейський Центральний банк	1,00
Банк Великобританії	0,50
Банк Японії	0,10
Національний банк Швейцарії	0,25
Банк Канади	0,25
Резервний банк Австралії	3,75

*складено за даними [1, 8].

Більшість науковців виділяють проблему забезпечення незалежності Національного банку України. Спостерігається така тенденція, що країни з відносно незалежним центральним банком досягають кращих результатів у розвитку економіки порівняно з країнами із залежним центральним банком. Для дослідження цієї проблеми часто використовують індекс Цукермана, який показує, наскільки центральний банк є незалежним. Він включає в себе 4 компоненти:

- головний виконавчий директор центрального банку;
- формування політики;
- цілі центрального банку;
- обмеження кредитування.

Кожен з цих компонентів включає в себе від 1 до 8 елементів, які оцінюються від 0 до 1. Кінцевий результат – це середнє арифметичне всіх отриманих балів. Дослідження незалежності Національного банку України засвідчило, що індекс Цукермана складає лише 52 % від ідеального значення, тобто в подальшому необхідно впроваджувати реформи, спрямовані на підвищення рівня незалежності Національного банку України [15].

Останнім часом все частіше обговорюється необхідність створення єдиного регуляторного органу у фінансовій сфері, який би об'єднував у собі департаменти Національного банку України, Державну комісію з цінних паперів і фондового ринку та Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг. Такий орган сприятиме активнішій співпраці між

відповідними регуляторами, обміну інформацією та ефективному вирішенню проблем фінансової сфери.

Висновки. Банківська сфера є однією з провідних ланок фінансової системи, від стабільності якої залежить подальший розвиток економіки України, можливість виходу на міжнародні ринки та активної участі у глобалізаційних процесах. У період фінансової кризи банки отримали значні збитки, викликані багатьма причинами, що призвело до негативних наслідків. Тому державі необхідно розробляти напрямки реформування банківської системи, спрямовані на її оздоровлення та розвиток.

1. Базовая учетная ставка Центральных банков [Электронный ресурс] / Записки трейдера рынка FOREX. – Режим доступа : <http://forex-blog.com.ua/base-rate/> – 23.06.2009. – Заглавие с экрана.

2. Банкіри розділили прибутки і збитки [Електронний ресурс] / Інтернет видання Подія. – Режим доступу : <http://ua.podii.com.ua/business/2010/02/02/151000.html/> – 02.02.2010. – Заголовок з екрану.

3. Гірченко, Т. Д. Управління конкурентоспроможністю банківської системи України [Текст] / Т. Д. Гірченко, А. Я. Кузнецова // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 1 (20). – С. 43–48.

4. Диба, М. І. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України [Текст] / М. І. Диба, Є. С. Осадчий // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 77–89.

5. Довгань, Ж. Н. Капіталізація банківської системи України [Текст] / Н. Ж. Довгань // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11. – С. 10–14.

6. З процентами розмова коротка [Електронний ресурс] / Офіційний сайт FINANCE.UA. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/toplist/~2/3/185879/>. – 02.02.2010. – Заголовок з екрану.

7. Звіти Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. – Режим доступу : www.dfp.gov.ua/. – Нормативна база.

8. Звіти Національного банку України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/. – Нормативна база.

9. Каба, О. В. Проблема капіталізації банків на шляху інтеграції фінансово-кредитної системи України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Publishing house Education and Science s.r.o. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/5._NTSB_2007/Economics/20371.doc.htm/. – Заголовок з екрану.

10. Капитализация российских банков в 6 раз ниже, чем в США [Электронный ресурс] / Информационное агентство «Росбалт». – Режим доступа : <http://www.rosbalt.ru/2009/08/27/667120.html/> – 27.08.2009. – Заглавие с экрана.

11. Коваленко, В. В. Критеріальні ознаки фінансової стабільності банківської системи [Текст] / В. В. Коваленко // Міжнародна банківська конкуренція : зб. тез доповідей III Міжнарод. наук. конф., 15-16 травня 2008р. – Суми : Національний аграрний університет, 2008. – С. 51–53.

12. Коваленко, В. В. Проблеми капіталізації та концентрації капіталу в банківській сфері [Текст] / В. В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 1 (20). – С. 49–54.

13. *Панасенко, Г.* Основні напрями забезпечення стабільності банківської системи України на шляху інтеграції у світовий фінансовий простір [Текст] / Г. Панасенко // Схід. – № 1 (92). – 2009. – січень-лютий.

14. *Прімерова, О. К.* Інтеграція банківської системи як організаційна інновація і потреба розвитку світового фінансового ринку [Текст] / О. К. Прімерова // Проблеми науки. – 2008. – № 5. – С. 31–37.

15. Проблеми реформування банківської системи України в контексті Європейської інтеграції [Текст] / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Крилова, В. В. Ващенко, Н. В. Грищук та інші // Національний банк України. Центр наукових досліджень. – 2007. – № 8. – С. 212–218.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2010.

Гриценко, Л.Л. Банківська система України: сучасний стан і напрямки розвитку [Текст] / Л.Л.

Гриценко, Є.Ю. Онопрієнко // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - № 10. - С. 111-117.